

Helsingin kaupungin lausunto hallituksen ”Suuntaviivat covid-19-epidemiaan liittyvien rajoitustoimien ja -suositusten hallitulle purkamiselle” -asiakirjasta

Helsingin kaupunki pitää tärkeänä, että myös valtakunnallisella tasolla suunnitellaan rajoitusten purkamisen ajoitusta ja tapaa. Kaupunki itse on kuljettanut ajatusta rajoitusten purkamisesta ja jälleenrakentamisesta mukana koko matkan kriisin akuutin vaiheen hoidossa. Suuntaviivojen valmistelu yhdessä kuntien ja elinkeinoelämän kanssa olisi kuitenkin ollut välttämätöntä etenkin, kun suurin osa rajoituksista ja suosituksista on kuntien ja alueiden toteuttamia tai toimivallassa. Kiitämme kuitenkin mahdollisuudesta lausua ennen suositusten antamista yhteiskunnan avaamisesta.

Helsingin kaupunki tunnistaa rajoitustoimien ja –suositusten purkuun liittyen seuraavia keskeisiä kysymyksiä:

Rajoitusten poistamisen oikeasta ajankohdasta

Hallituksen suunnitelman mukaan päätöksenteko rajoituksia ja suosituksia purettaessa on vaiheittaista ja perustuu epidemiologiseen tilanteeseen ja kokonaisarvioon. Toimenpiteiden kokonaisarvioinnissa huomioidaan niiden hyväksyttävyys väestön keskuudessa ja pitkittyvien rajoitusten haitalliset vaikutukset ihmisten hyvinvointiin, talouteen ja yhteiskunnan toimintaan kokonaisuutena.

Helsingin kaupunki pitää tärkeänä, ettei rajoitusten purkamisessa kiinnitytä vain yksittäisiin numeroarvoihin, vaan tehdään aito kokonaisarvio. Rokotuskattavuuden lisääntyessä ilmaantuvuutta tärkeämpiä mittareita ovat sosiaali- ja terveydenhuollon kantokyky, kuten sairaala- ja tehohoidon tarve ja ennuste sekä tartunnanjäljityksen ja muiden palvelujen toimintakyky sekä kuolleisuus. Rajoitusten purkua ei tule perustaa myöskään pelkkään rokotuskattavuuden lisääntymiseen. Myös uusien virusmuunnosten ja lähialueiden tilanteen seuranta ovat merkityksellisiä.

Ehdotetut ilmaantuvuuden raja-arvot ovat joka tapauksessa varsin matalat ja perustuvat aivan eri tilanteessa laadittuihin malleihin. Esimerkiksi rokotuksia ei hybridistrategian laatimisen aikaan ollut vielä näköpiirissä. Ikääntyneimpien kuolleisuus koronavirukseen on myös jo laskenut. Mikäli ilmaantuvuuden trendi on laskeva, valtakunnallisena rajana voisi olla alle 100/100 000 as/14 vrk ja positiivisten osuus alle 2 %. Nousutrendissä rajoitusten palauttamista harkittaessa suunnitelmassa esitetyt rajat voisivat edelleen olla käyttökelpoisia.

Rajoitusten poistamisen ja palveluiden avaamisen järjestyksestä

Hallituksen suunnitelman mukaan on tärkeää, että hallitussa rajoitusten purkamisessa tavoitellaan ensin lasten ja nuorten elämään ja arkeen liittyvien rajoitusten lieventämistä ja purkua. Alueita voidaan ohjata purkamaan rajoituksia pääsääntöisesti käänteisessä järjestyksessä niiden asettamiseen nähden, ottaen kuitenkin huomioon kertynyt tieto arvioidusta vaikuttavuudesta (epidemian kiihtymisen riskiä vähiten kasvattavat ensin) sekä rajoituksista syntyvien haittojen merkittävyys. Huomiota tulee kiinnittää myös muiden sellaisten ryhmien tilanteeseen, joiden arvioidaan kärsineen rajoituksista eniten.

Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan varsinkaan lapset ja nuoret ensin –periaate ei kuitenkaan näy suunnitelman konkreettisissa toimenpide-ehdotuksissa. On väärä viesti, että ensimmäisenä suunnitellaan avattavaksi ravintolatoimintaa, kun lapset ja nuoret eivät pääsisi edes ulkona tapahtuvaan harrastustoimintaan.

Ensisijaista on, että lapset ja nuoret pääsevät täysin takaisin lähiopetukseen. Valtakunnallisesti tulisi myös linjata korkea-asteen opiskelijoiden lähiopetuksen mahdollistamisesta välittömästi. Yksinäisyydessä

opiskeltu vuosi on kuormittanut valtavasti aikuistumassa olevia nuoria. Seuraavaksi tulisi avata lasten ja nuorten harrastuksia, nuorisotyötoimintaa ja julkisia tiloja, kuten museoita, näyttelytiloja ja kirjastoja soveltaen avaamisessa tarpeellisia rajoituksia mm. asiakasmääristä, ennakkoilmoittautumisista ja noudatettavista hygieniaohteista.

Pääkaupunkiseudun kunnat päättivät 15.4.2021, että ulkoharrastukset avataan 20-vuotiaille ja sitä nuoremmille 19.4.2021 alkaen.

Ajatus rajoitusten purkamisessa käänteisessä järjestyksessä on osin epälooginen. Rajoituksia on otettu käyttöön siinä järjestyksessä, kun niihin on saatu työvälineitä. Matalan riskin toiminnan avaamisen ja erityisen haavoittuvien ryhmien tukemisen tulisi olla etusijalla rajoitusten purussa.

Esimerkiksi etäopetus ei ole epidemiologisessa analyysissä osoittautunut erityisen vaikuttavaksi toimeksi. Jatkotartuntoja on ollut kouluissa vähän ja altistuneet on ollut helppo tavoittaa tartuntaketjujen katkaisemiseksi. Toisaalta asiantuntijat ovat katsoneet erityisesti anniskeluravintoloiden toiminnan rajoitusten olleen vaikuttavia. Näiden rajoitusten purkaminen ensimmäisenä ei täytä hallituksen itselleen suunnitelmassa asettamia tavoitteita.

Ulkotoiminta ennen sisätoimintaa

Hallituksen suunnitelmasta ei myöskään käy ilmi, mitä muita sellaisia ryhmiä on huomioitu, joiden voidaan arvioida kärsineen rajoituksista eniten. Helsingin kaupunki pitää tärkeänä, että liikuntaharrastusten avaaminen terveysturvallisesti toteutetaan mahdollisimman pian. Keskeistä olisi turvata erityisryhmien liikunta mahdollisimman pian vähintään ulkotiloissa. Tämän lisäksi vesiliikunta on tärkeä liikumismuoto ikäihmisille, vammaisille ja kuntoutujille eikä siihen ole yhdistetty merkittävää koronaviruksen leviämistä. Liikunnan sisätilojakaan ei siis tulekaan pitää kategorisesti kiinni aikuisilta kesän ylitse eikä näin voida menetellä etenkin lasten ja nuorten kohdalla. Lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden näkökulmasta myös sisäharrastukset tulisi mahdollistaa, koska esimerkiksi taideharrastuksia ei pystytä järjestämään ulkotiloissa. Yli 12-vuotiaat lapset ja nuoret on myös saatettava takaisin harrastamisen piiriin.

Yleisötilaisuuksien osalta hallituksen suunnitelma on liian epämääräinen ja kiinnittyy yksittäisiin kriteereihin. OKM:n työryhmän ehdotuksessa kuvattu muiden alojen sääntelystä poikkeava kriteeristö ei tuo alalla toivottua selkeyttä ja ennakoitavuutta. Ennakkoon suunnitellun paikan ja lähikontaktien välttämisen lisäksi on heti alusta alkaen otettava huomioon myös tapahtuman ja tilan koko sekä se, järjestetäänkö tapahtuma sisä- vai ulkotiloissa. Näillä on vähintään yhtä suuri merkitys tapahtuman terveysturvallisuuteen kuin sillä, onko osallistujalle osoitettavissa ennakkoon suunniteltu paikka.

Pienempimuotoinen tapahtumatoiminta (esimerkiksi esittävän taiteen toiminta) sisätiloissa ja määritellyillä ulkoalueilla vastuullisesti järjestettynä vertautuu toimintaolosuhteiltaan ravintoloiden, terassien tai huvipuistojen toimintaan ja tulisi sallia samoin reunaehdoin. Turvallisuusmekanismeja voisivat pienempimuotoisessa tapahtumatoiminnassa olla esimerkiksi rajattu osallistujamäärä, ennakkovarauksiin/-lippuihin perustuva osallistuminen, osallistujille osoitettu istumapaikka tai muuten määritelty paikka ja maskien käyttö.

Helsingin kaupunki tekee yhteistyötä Tapahtumateollisuus ry:n ja tapahtuma-alan toimijoiden kanssa terveysturvallisten tapahtumien järjestämisen mahdollistamiseksi; alalla on jo aiemmista vaiheista hyviksi todennettuja käytäntöjä vastuullisesta toiminnasta ja ala on laajalti sitoutunut turvallisen tapahtuman periaatteiden noudattamiseen. Jotta alan tukemisessa on mahdollista onnistua, on tärkeää, että kuntatoimijoilla on selkeä ymmärrys hallituksen linjauksista, ja että linjaukset valmistellaan kuntien ja alan kanssa yhdessä.

Helsingin kaupunki korostaa tapahtuma-alan merkitystä elinvoiman luojana suurissa kaupungeissa. Tärkeänä pidetään, että myös taide- ja kulttuuritoiminta rinnastetaan laajemmin elinkeinotoimintaan. Tapahtuma-alan toimintaedellytysten turvaamiseksi tulee selvittää pikaisesti, voisiko koronapassin kytkä matkustamisen lisäksi kansallisesti myös tapahtumien järjestämiseen. Tällöin koronapassi voitaisiin kytkeä esimerkiksi maksukortteihin ja omakannassa oleviin rokotustietoihin. Koronapassin käytöllä voitaisiin helpottaa paitsi koronaviruskriisistä kärsineiden yritysten toimintaa, myös vähentää nuorten työttömyyttä. Matkailu- ja ravintola-ala ja tapahtuma-ala ovat yritystoimialoista kärsineet kriisissä eniten, ja tämä on heijastunut erityisesti nuoriin aikuisiin. Nuorten työttömyys on lisääntynyt voimakkaasti kaupungeissa, joissa palvelualan merkitys on suuri. Kriisin seuraukset tulevat näkymään vielä pitkään erilaisin heijastevaikutuksin, kuten mielenterveysongelmina ja kohonneena syrjäytymisriskinä, erityisesti nuorten parissa, joiden työttömyys on ollut jo ennen koronakriisiä huolestuttavan korkealla tasolla.

Vielä toteamme, että maskisuosituksen tai etätyösuosituksen poistamisen aikatauluun ei ole tarpeen ottaa kantaa ennakkolisesti. Maskisuositus on tehokas ja näkyvä tapa viestittää, että vaara ei ole ohi.

Rokotusten kohdentamisesta

Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan rajoitusten poistamisen kokonaisuuteen tulisi kytkeä myös rokotteiden alueellinen kohdentaminen, jotta rokotekattavuus saataisiin mahdollisimman nopeasti riittäväksi siellä, missä epidemiatilanne on vaikein. Tämä on myös koko maan epidemiatilanteen kehittymisen kannalta merkittävää. Tämä tarkoittaisi käytännössä myös sitä, että mitä nopeammin riskialttiimmilla alueilla rokotuskattavuutta saataisiin kasvatettua, sitä nopeammin myös rajoituksia päästäisiin purkamaan koko maassa.

Ei ole perusteltua edellyttää, että koko maan kaikki yli 70-vuotiaat sekä riskiryhmiin kuuluvat olisi kokonaisuudessaan rokotettu ennen alueellista painotusta. Huomattavasti vaikuttavampaa olisi, että asetus alueellisesta painotuksesta tulisi voimaan välittömästi ja ilman rajoituksia rokotevalmisteisiin.

Rokotusten painottaminen pahimmille epidemia-alueille säästäisi ihmishenkiä ja vähentäisi sairaalakuormitusta, mikäli tämä tapahtuisi kattavasti ja kiireellisesti. THL:n asiantuntijat painottavat, että mitä aikaisemmin rokotteiden tehokas kohdentaminen päästään aloittamaan, sitä suurempi määrä vakavia tautimuotoja, sairaalajaksoja ja kuolemantapauksia voidaan välttää.

Rajaturvallisuuden merkityksestä

Hallituksen suunnitelman mukaan kokonaisuuteen kytkeytyy tiiviisti myös rajapäätösten arviointi ja valmistelu. Terveysturvallisuuden edistämiseksi rajat ylittävässä liikenteessä on keskeinen vaikutus epidemian ja erityisesti virusmuunnosten leviämisen estämiseen. Tehokkaita rajaliikenteen terveysturvatoimia on jatkettava, kunnes rajojen yli tulevat tartunnat eivät uhkaa epidemian hillintää. Tästä lähtökohdasta Helsingin kaupunki on samaa mieltä.

Käytännössä kuitenkin nykyiset järjestelyt terveysturvallisuuden takaamiseksi ovat täysin riittämättömät viimeistään silloin, kun rajanylittäjien määrä lähtee matkustusrajoitusten osittaisenkin purkamisen vuoksi kasvamaan. Esimerkiksi Viron, muun Baltian ja Ruotsin epidemiatilanteet näyttävät vielä tällä hetkellä huomattavan heikoilta Suomeen verrattuna.

Tämän vuoksi maahantulon edellytykseksi tulee pikaisesti säätää todistus tuoreesta negatiivisesta testituloksesta tai sairastetusta covid-19 –taudista (myöhemmin myös rokotteesta) tai vähintäänkin velvoittaa maahan tulijoita varaamaan sähköisen järjestelmän kautta kaksi koronatestiä. Ensimmäinen testi tulee ottaa heti rajanylityksen jälkeen ja toinen 72 tunnin kuluessa ensimmäisestä testistä. Mikäli tällainen ns. koronapassi asetettaisiin maahantulon edellytykseksi, satamassa testattavien määrä vähenisi ja satamatestaukset pystyttäisiin järjestämään vaarantamatta muuta epidemian hallitsemiseksi tarvittavaa

kapasiteettia esimerkiksi tartunnanjäljityksessä ja rokotuksissa. Malli on kriittinen koko Suomen terveysturvallisuuden takaamiseksi.

Myös suunniteltu EU:n yhteinen digitaalinen "green certificate" voidaan ottaa käyttöön rajojen terveysturvallisuutta takaamaan. Senkin käyttö on kuitenkin tehtävä pakolliseksi. Helsingin satama on yksi maailman vilkkaimmista matkustajasatamista, eikä vapaaehtoiseen rokotteeseen tai testaamiseen perustuva malli voi toimia terveysturvallisesti maahantulon perusteena.

Samanaikaisesti matkailuala tarvitsee kiireesti selkeän suunnitelman ja etenkin aikataulun, jotta ala voi lähteä rakentamaan koronan jälkeistä tulevaisuutta. Alalla kauppaa tehdään aktiivisesti jopa vuosi ennen varsinaista asiakkaan matkaa. Ilman selkeää hallituksen muodostamaa aikataulutettua suunnitelmaa, EU-yhteensovittua ja terveysturvallisen maahantulon ehtoja on alan käytännössä mahdotonta tehdä tarvittavia investointeja tulevaisuuteen. Viestit ovat olleet tähän mennessä ristiriitaisia ja tulkinnanvaraisia.

Hoito- ja palveluvelasta

Pandemian pitkittyminen on luonut jatkuvasti kasvavaa hoito- ja palveluvelkaa, jota on vain osin pystytty purkamaan. Syksyllä 2020 mahdollisiksi arvioidut pandemian haitalliset vaikutukset ovat realisoituneet ja haastavat palveluja nyt ja tulevaisuudessa:

- Terveyden ja hyvinvoinnin heikkenemisen seurauksena on nähtävissä kasvava raskaampien palvelujen tarve, mikäli ei ajoissa pystytä vastaamaan ilmenneisiin terveyshaasteisiin sekä psyykkisen ja taloudellisen tuen tarpeisiin.
- Haasteita havaitaan erityisesti nuorten tilanteessa, perheissä, lastensuojelussa ja perheneuvolassa.
- Varhaisia, helposti varattavissa olevia matalan kynnyksen mielenterveyspalveluja on nyt lisättävä, jotta estetään tilanteiden kriisiytymistä ja sosiaalisia ongelmia.
- Tämä tarkoittaa mm. panostusta kouluihin ja ammattioppilaitoksiin sekä jalkautuvaan nuorisotyöhön. Aika on erityisesti nuorille ja lapsille pitkä.
- Myös ikääntyneiden, vammaisten ja omaishoitajien tilanne on pandemian pitkittyessä raskas ja toimintakykyä ja jaksamista tukevien palvelujen tarve suurta.

Riittävän rahoituksen lisäksi on kysymys myös sote-ammattilaisten saatavuudesta ja siitä, ettei kunnille aseteta raskaita uusia velvoitteita. Hoito- ja palveluvelka on suurin niillä alueilla, joilla epidemia on ollut pahin ja joilla muun muassa sosiaali- ja terveyspalvelujen kuormitus on ollut suurinta.

Valtiovallan onkin turvattava sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyys erityisesti niillä alueilla, joissa koronatilanne on hankalin, kuten pääkaupunkiseudulla. Kriittisten ammattiryhmien koulutuspaikkamääriä on nopeasti lisättävä nimenomaan pääkaupunkiseudulla; henkilöstötarve kasvaa useista muistakin eri syistä kuin koronasta johtuen samaan aikaan (väestön ikääntyminen ja sitä kautta palvelutarpeiden kasvu, henkilöstön eläköityminen, henkilöstömitoitusten nosto ikääntyneiden hoivapalveluissa).

Henkilöstörakenteen monipuolistamista ja henkilöstön joustavaa käyttöä tarvitaan entistä enemmän – ei lisää jäykkiä vaatimuksia. Työperäistä maahanmuuttoa erityisesti koulutetun sote-henkilöstön osalta on helpotettava ja työhön pääsyä vauhditettava.

Mahdollisiin seuraaviin aaltoihin valmistautumisesta

Tartuntatautilain väliaikaiset säännökset ovat voimassa 30.6.2021 saakka. Näiden voimassaoloa on tarpeen jatkaa tilanteen heikkenemisen varalle. Tämän lisäksi on tarpeen valmistautua siihen, että seuraavissakin aalloissa tilanne pahenee niin voimakkaasti, että on tarpeen todeta poikkeusolot ja harkita esimerkiksi liikkumisen rajoittamista. Keväinen tilanne, missä tarpeellisina pidetyt liikkumisrajoitukset kaatuivat siihen, että niitä ei oltu valmisteltu riittävän kestäväälle pohjalle, on pystyttävä välttämään.

Epidemiatilanteen pahentuessa äkillisesti on työkalupakissa oltava riittävästi välineitä, jotka voidaan aktivoida silloin, jos epidemiatilanne niitä vaatii. Tällaisia mahdollistavia säädöksiä on syytä vähintään valmistella, mutta myös säätää jo laeiksi. Pelkästään se, että lainsäädännössä on mahdollisuus rajoituspäätöksen tekemiseen, ei vielä vaaranna kenenkään perusoikeuksien toteutumista, koska välttämättömyys arvioidaan erikseen sitten, kun päätös tehdään. Tällainen malli on omaksuttu esimerkiksi pysyvästikin voimassaolevassa tartuntatautilain 58 §:ssä.

Toimialakohtaisien ja pistemäisten lainsäädäntöratkaisujen sijasta olisi syytä valmistella yleisempää sääntelyä, jonka nojalla voitaisiin tarvittaessa tehdä epidemiatilanteen vaatimia päätöksiä tiloja ja myös yksityistilaisuuksia koskevista rajoituksista ja suluista. Lain tasolla määriteltäisiin se, minkä kriteereiden tulee täyttyä, jotta rajoituspäätöksiä voitaisiin antaa ja minkälaisia ne voisivat sisällöltään olla (esim. hygieniavaatimukset, etäisyyksien pitämiseen velvoittaminen, asiakasmäärien rajaaminen, tilojen sulkeminen jne.). Toimivalta soveltamisesta voitaisiin pitää valtioneuvostolla tai antaa aluehallintoviranomaisille ja kunnille. Myös rajoitusten aiheuttamien taloudellisten kompensatioiden mahdollisuudesta tulisi säätää samassa yhteydessä.